

Puheenvuoroja taiteen ja työn suhteesta

Tähän olen koonnut omia puheenvuoroja minun aloittamasta keskustelusta taiteista rihmaston- forumissa. Olen pitkään halunnut kirjoittaa jotain omasta suhteestani taiteeseen. Minulle omavaraisuuden harjoittaminen ja taide sopivat mainiosti yhteen, sillä joskus vinksahtanutkin luovuus auttaa hyvin konkreettisissa tilanteissa. Tuottavan työn ja taiteen yhdistelmä kytkee taiteenteon samalla maahan, jossa se pysyy lempeänä elonkehällemme. Keskusteleminen, solmujen aukaiseminen ja näkemyksien avartaminen ovat minulle tarpeellista käytännön taidetta. Joskus sujuu paremmin, joskus huonommin ja pitkänajan seurauksia voimme vain arvailla.

Luettavuuden vuoksi olen muokannut tekstin vähäisen, poistanut viittauksia henkilöihin ja korjannut joitakin epäselvyyksiä.

Lasse Nordlund,
29.4.2012 .

Teini-ikästäni lähtien on minua seurannut pohdintaa taiteen merkityksestä ja olemuksesta. Olen sitä harrastanutkin. Saksalaisen taitelijaprovokaattorin Joseph Beuys:n lause, että jokainen on taitelija inspiroi minuakin ajattelemaan elämä itse taideteoksena. Haluan kertoa näkemyksistäni taiteista ja taitelijoista ja toivon että minulle kerrotaan ajatuksieni heikkouksista tai virheellisyyksistä.

Kummeksun syvästi keskustelun taiteilijoiden perusoikeuksista ammattiinsa. Taiteilijuuden juuret ovat siinä, että taitelija tekee jotain, joka on muille kanssaihmisille merkityksellistä. Jos hän piirtää sarjakuvia, jotka puhuttelevat pientä ryhmää, he saattavat tarjota siitä hänelle ilmaisen aterian. Jos hän tekee mieluista musiikkia miljoonille, kaveria haetaan limusiinilla esiintymään. Minusta on lapsellista vaatia, että taitelijan on saatava taitelijapalkkaa riippumatta siitä, että hänen työnsä ei merkitse kenellekään mitään.

Asiat selkenevät, jos mennään perusasetelmiin: kuvitelkaa, että asumme porukalla yhteisössä, jossa tehdään elämiseen välttämättömät työt: viljellään ruokaa, pestään pyykkiä, korjataan taloa ja tehdään polttopuita. Yksi meistä osaa soittaa hienosti kitaraa. Jos hänen soitantaan miellyttää meitä, vapautamme hänet joistakin työkuvioista, jotta hän soittaisi meille. Silloin me pesemme vapaaehtoisesti hänen pyykkinsä ja kasvatamme hänelle ruoka vastineeksi. Tämä vapautus perusrutiineista on luontevasti määräaikainen. Jos hänen musiikkinsa ei tunnu enää miellyttävältä, minusta siinä ei ole vääryyttä kutsua hänet takaisin työkuvioiden pariin, jotka toiset tekevät normaalisti ja tekivät hänen puolestaan.

Taitelija saa toimivaltuuksiaan ihmisiltä, jotka huolehtivat perustarpeista. Tämä on ilmeistä, jos eletään vanhanaikaisesti työsidonnaisessa yhteisössä. Mutta ovatko asiat siitä muuttuneet mihinkään? Edelleen ihmisellä on perustarpeita ja jos hän ei itse niistä huolehdi, se on jonkun toisen tehtävä (kysymättä häneltä?). Nykyajan asetelma on vain muuttunut siltä osin, että työvoiman tilalle on tullut energiankäyttö luontoriiston välityksellä. (#1.), joka antaa harhaisen kuvan, että olisi ilmaisia aterioita olemassa. Toinen muutos on, että nykyään on lukemattomia muitakin ammatteja, jotka ovat yhtä irrallisia terveestä resurssiajattelusta. Taitelija voi johdonmukaisuuden ja oikeudenmukaisuuden nimessä viitata niihin ja vaatia samanlaisia eläke- ym. oikeuksia itselleen.

Minusta on todella ongelmallista käyttää "oikeudenmukaisuuden" – käsitettä, jos vertailun kohteena on ympäristöä ja luontoa vahingoittava järjestelmä. Sama vääristyneisyys hiipii sanaan köyhyys, jos se ei enää tarkoita tila, jossa perustarpeita ei enää pystytä tyydyttämään. Tarkoitan tässä perustarpeilla fyysisiä perustarpeita, eikä nykyisiä sosiaalisia "perustarpeita", kuten pesukonetta, telkkaria ja

internet-yhteyttä. Nykyiseen köyhyyden määrittelyyn sisältyy vertailu maan keskimääräiseen toimeentuloon. Siinä saa itsensä kokea köyhäksi, koska ei ansaitse edes puolet Jorma Ollilan palkasta. Oikeudenmukaisuuden vaatimus on minusta nykyajan väärinkäytetyimpiä poliittisia työkaluja.

Palaan taitelijan työn merkityksellisyden vaatimukseen. Olen sitä mieltä, että on suuri tarve työstää yhteiskunnan ja ihmisten olotilan näkyväksi, aukaista ajattelulukkoja ja venyttää rajoja. Mutta tekevätkö tämän työn taitelijat? Taitteen on oltava merkityksellinen vastaanottajalleen, muuten taitelija on epäonnistunut yrityksessään luoda yhteyttä toiseen ja hänen on etsittävä toista reittiä yksilölliseen ja kollektiiviseen tajuntaan. Jos taitelija närkästy toisille siitä, että he eivät arvostaa hänen taidettaan, hän ei ole minusta ymmärtänyt roolinsa. Hän voi tietysti työstää suuttumisensa taideteokseksi, jolloin kaikki muuttuu hyvin hämäräksi ja vaikeasti arvioitavaksi. Mutta siihen henkisen lujuteen harvaa taitelija kykenee. Se on hyvin inhimillistä, että heillä on taipumus muodostaa oman klikkinsä, missä olo on turvallisempi. Mutta onko se rujan todellisuuden työstämistä, mihin saa vaatia yhteiskunnalta rahoitusta?

Koen että mariseva taitelija, joka vaatii yhteiskunnalta taitelijanstatusta saattaa olla sen verran pikkusieluinen, että epäilen vaistomaisesti hänen työnsä olevan kovin oivalluttava ihmismielen isojen haasteiden edessä. Mietin kyllä, miten voisin tämän kirjoittaa mahdollisimman hellästi, mutta en tiedä onko tässä yhteiskunnassa siihen mahdollisuuksia. Elämme edunvalvonnan ilmapiirin keskellä. Siellä ei ajatella yhteisiä resursseja vaan korostetaan omaa merkittävyyttään.

Vaikuttaa siltä, ettemme peilistä tunnista keitä me olemme. Elämme kuvitelmissamme useita identiteettejä itsestämme. Kuka on oikea taiteilija? Minulle taitelija on entisajan shamaani, hornaankatsoja. Hän ei vaadi apurahoja tehtävänsä.

*Lempeästi,
Lasse*

#1),

Tätä kiistävät Osmo Soininvara (vapaa-ajan yhteiskuntaa) ja Anna Kontula (Downshiftaus). Heidän mukaan voi leppoistaa elämää ilman että luonnolle koidu lisärasituksia. Heidän mukaan teknologia on luonut edellytykset tähän. Minusta he eivät ymmärrä, miten nykuteknologia on näennäisestä tehokkuudesta huolimatta romuttanut perusteellisesti maltillisen resurssikäytön mahdollisuuden. Harmi, että downshiftaus-idea sisältää tämän argumentatiivisen heikkouden, johon Matti Apuset ja muut upshiftauksen ideologit tule puolioikeutetusti iskemään kyntensä.

Tämä puheenvuoro herätteli vilkkaan keskustelun aiheesta. Syytöksiä tuli monelta suunnalta, erityisesti itseään taitelijaksi kutsuvilta henkilöiltä. Näkemyksessäni nähtiin vääristelevää käsitteiden sekoittelua ja fasismiakin. Monen mielestä arvioin ihmisen tekemiset liiallisesti hyödyn kannalta. Toisten mielestä supistan tarkastelukulman energiataseiden laskemiseen ja sivutan muita elämän arvoja. Yritykseni havainnollistaa taitelijan roolia kuvitteellisessa yhteisössä joku piti liian abstraktina. Vastasin näin:

Fasismi- syyte on edelleen erittäin suosittu vaientamiskeino Saksassa, jossa vietin puolet elämästäni (äitini on saksalainen). Kirjoitukseni sen sijaan ei mitenkään tähtää taiteiden hävittämiseen. Lähtökohta oli se, että kaikki meidän tekemiset vaikuttavat toisiimme ja ympäristöömme. Koska jaamme maa, vedet ja ilmat keskenämme, on syytä pitää mielessä

että rajallisessa maailmassa moni asia, jota varaa itselleen on pois toiselta tai toisesta paikasta. Eri ammatit ovat erilailla sidoksissa resurssijakoon ja minusta on hyvä tulla tietoisiksi siitä; aikoina kun taluskriisien puristuksessa elintaso muuttuu. Yhteiskunnanrauha säilyy paremmin, jos osaamme arvioida omaa rooliamme toisten silmien kautta nähtynä.

Minusta yksi hyvä moraalinen sääntö on, että jos haluan käyttää sinun työpanostasi tai aikasi omiin tarpeisiini, minun on kysyttävä lupaa sinulta. Jos haluan käyttää rahasi (vaikka verona) minun on reilua kertoa miksi. Koska Kimi Räikkönen on tykännyt kaahaamisesta, niin hänellä kävi säkä, että hänelle aukesi ammatti, jossa ihmiset maksavat hänelle siitä, että hän luo immateriaalisia arvoja (kansallistunnetta) materian kustannuksella. Hän voisi mieltä itsensä tärkeänä kansakunnan identiteetin tasapainottajana. Minä viime kädessä en pysty varmuudella osoittamaan sitä, että Kimi olisi väärässä, mutta silti kehottaisin häntä miettimään roolinsa ja pidän sen oikeutettuna, että voin kieltäytyä rahoittamasta hänen missionsa. Siihen minun "fasismi" loppuu. Kimi ajaa ja toiset maksavat. Ajatusten esittäminen ei ansaitse fasismisyytöksen. Joskus saatan esittää jopa ajatuksen, jota pidän pohtimisenarvoisena vaikken sitä kannattaisikaan.

Keskustelun aloittamiseen on usein tarpeen ulkopuolinen joka elää riippumattomammin (korruptoivien) vaikuttimien ulkopuolella. Muuten minun elinkeinosta nimeltään omavaraisuus on paljon haittaakin, sillä siitä aiheutuvat mielikuvat ihmisissä voivat olla huikeita. Varmaankin minuakin vaani ammattisokeus, jota olen tietoisesti pyrkinyt pitämään alhaalla monialaisuudella. Niille, jotka eivät halua päätekestejäni lukea, koska he arvelevat tietävänsä sisällön, haluan sanoa, että se käsittelee nimenomaan insinöörimäisen laskettavuuden rajoja. En ole energiatasefetisisti vaikka olen muutama tasetta laskenukin luodakseni lähestymistavan ihmistyön ja teknologialla muutetun ihmistyön vertailevan arvioinnin välillä.

Omavaraisuuden asteen kehittäminen on minulla sen myötä hidastunut kun olen päättänyt käyttää osan ajastani kirjoittamiseen, sähköä tietokoneeseen ja junankyytiä luentoreissuihin, joka ei ole suoranaisesti tuottavaa työtä. Hyväksyn tilannetta, koska arvelen täällä hetkellä, että tekemiseni immateriaali-hyöty on materiaali-hävikkiä suurempi. Niin taitelijakin voi päättää mihin piirtää viivan. Mutta itsekritiiseen pohdintaan kehotan lämpimästi. Alussa se voi tuntua pahalta ja voi muuttua kyyniseksi, mutta ajan mittaan siihen tottuu hyvässä mielessä.

t. Lasse

Keskustelu rauhoittui vähäisen. Koin, että teemasta haluttiin kauemmas ja saada taidekysymyksen käsittelyn tavallisille turvallisille uomille. Hankalien asioiden puinnissa esiintyy väistely- ja vesitysyriytyksiä. Silloin pitää vähän jankuttaa.

Keskustelussa kerrottiin elokuva tekemisen työläydestä. Selvä on, että taide käyttää resursseja eikä ole ympäristöneutraalia: luolamaalaus on yhden tekevän ihmisen käsissä ja elokuvaprojektit käyttävät teollisen yhteiskunnan tarjoamat työvoimat infrastruktuureineen.

Yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa olen vuosien varrella tullut yhä voimakkaammin siihen käsitykseen, että ruohojuurentason toiminnassa on paras suhde satsausten ja tulosten välillä (fyysinen & henkinen). Sen tason toiminta joutuu myös vähiten käyttämään hyväksi sen kritisoimia yhteiskunnallisia rakenteita toteutuakseen. Miten on kotitekoisen ja "ison" taiteen ja eri taidemuotojen laita, jos kuvitellaan että samasta satsauskokonaisuudesta (johon kuuluu näkymättömät välilliset panokset) lähtisi tekemään? Tätä ei voi laskea, mutta sitä voi miettiä

Tässä mainittiin, että taitelijalla on erityisvapauksia tässä yhteiskunnassa.

Keskustelin taitelijan kanssa pari vuotta sitten pitkään asiasta, että taitelijanimike

saattaa heikentää taitelijan tavoittamaa vaikutusta, sillä se on myös suoja, jonka taakse voi piiloutua. Taitelijalle on myönnetty yhteiskunnallisia erityisvapauksia. Taitelijalta jopa odotetaan olevan vähän seko, mutta miksi? Yksi syy voi olla, että taide ja taitelija pysyvät aidan sisällä ja palvelevat yhteiskuntaa turvallisena tunneventtiilinä. Aiemmassa keskustelussa rinnastettiin minun esitykset perussuomalaisten esittämiin näkemyksiin ja fasismiin. Sen verran siitä, että jokainen tabuisoitu teema odottaa jossakin vaiheessa löytäjänsä. Mitä pidempään vaikeneminen jatkuu, sitä suuremmaksi vaara, että teeman uudelleen käsittely nousee primitiivitasolta ja saa raivokkaita piirteitä. Siinä mielessä katson, että "sivistyneistön" tapa hallita julkisen keskustelun luo itse pohjan esim. perussuomalaisuuden ilmiölle. Saksassa kasvaneena voin kertoa jotain uusnatsien noususta 70/80-luvun taitteessa. Se oli minun nähdäkseni pitkälti vastareaktio "historialliselle synnille" joka kuormittaa jälkipolviakin, joilla ei ole mitään tekemistä Natsien kanssa. Psykologisesti mahdoton yhtälö oli myös se, että siitä ei voinut puhdistua koskaan. Koulukäyntini Saksassa oli täynnä kollektiivisen synninteon muiston ylläpitoa.

Tabuisoimisen hinta tulee todennäköisesti vastaan myös ilmastomuutoskeskustelussa. Ilmastomuutosennustuksista on tullut yhteiskuntakriittisille liian merkittävä argumentaatiovaltti. Hyvä yhteiskuntakritiikin on seisottava monen vahvan tukipylvään varassa. Kirjoitin ennen Kööpenhaminan ilmastokokousta siitä, että olisin varovainen nojautumaan liian voimakkaasti ilmastomallinnuksien tuottamiin tuloksiin. Olen tutkinut (ilman akateemista tittelä) lapsesta saakka vakaiden ja epävakaiden vuorovaikutussysteemien toimintamuotoja ja tiedän jotain niiden ennakoimattomuudesta. Jo kysymys, mikä on vakaa ja mitä ei, on jo hyvin hankala määriteltävissä. Silti en kuulu ihmisen ympäristövaikutusten vähättelijöihin. Minun ei tarvitse muuta kuin katsoa Talvivaarallepäin (40km).

Toivoisin, että kehittäisimme kykyämme puhua asiallisesti ilmastomuutoksista kuin fasismista muillakin tavoilla kuin pelonsekaisella huutamisella ja kurinpidollisilla vihjauksilla. Meissä kaikessa asuu mm. pieni fasisti. Häneen kannattaa tutustua. Silloin on parhaat mahdollisuudet sille, ettei hän karkaa takaovesta tekemään tyhmyyksiä.

Kyllä minä teistä pidän, taiteilijat. Olen itse sellainen - ilman baskeria!

Lasse

Kiusaannuin mielipideleirien syntyisestä ja mainitsin siitä. Taidekeskustelu kulki kohti peruskäsiteiden selvittelyä.

Anteeksi. Minua rupesi vaan vähitellen rasittamaan sekä minuun kohdistuva haukkuminen että kehuminen. Polarisoinnista en koe olevan hyötyä. Se, joka jostakin ei tykkää, ei ala tykätä siksi, että toinen kehuu asiaa kahta kovemmin.

Tämä taidekeskustelu on minusta mennyt jumiin. Ehkä käsiteiden moniulotteisuudesta johtuen. Tuntuu myös siltä, että puhumme hyvin eri asioista käyttiäessämme sana "työ". Valtanäkemyksistä on varmaan se, mitä valtaosa tekee ansaitakseen rahaa. Tätä minä olen tehnyt elämässäni häviävän vähän, koska teen pääasiassa sitä, mitä elämä tarvitsee: huolehdin ruoasta, asumisesta ja lämmöstä. Sen päälle tulee kaikenlaista henkistä mukavaa.

Silloin kun korostan työn merkitystä, en tarkoita rahan ansainta eikä epämääräistä velvollisuutta pitää yhteiskunnan rattaita käynnissä. Yhtä vähän ajan jotain raatajan paatosta tai työmiehen-ideaalia. Rehkeminen on hengelle ja ruumille vahingollista, ja sen hedelmät nähdään silloin kun osaa Suomen työntekijöiden on pakko töiden jälkeen lähteä rankkojen huvien pariin.

Kun hippi- ja leppoistajaliikkeet hyvällä syyllä kapinoivat tällaista

työmoraalia vastaan, toteutuu tavallisesti vastakohdan ihannointi ja silloin ollaan lähes yhtä kaukana ongelman ytimestä kuin ennen kapinaa. Olen vuosikaupalla yrittänyt edesauttaa toisenlaista työymmärrystä, mutta se taitaa olla hitaanlainen prosessi yhteiskunnassa jossa henkisen ja fyysisen työn kokemuksen omaavat erilliset väestöryhmät. Kevät on lähestymässä ja aloitan puuhastelun ulkona. Toivon kaikille virikkeellistä vuotta.

Jälkisanat

Tänä talvena kohtasin omia rajoituksiani yrittäessäni hitsata yhteen yhteiskunnallisia, tieteellisiä ja inhimillisiä näkökulmia. Kokonaisuuden käsittely tahtoo helposti rikkoa osatekijöitään vastaan ja möhläsin siellä sun täällä. Tämä riski ei kuitenkaan pitäisi lopettaa yrityksen hahmottaa maailmaa niidenkin alueiden osalta, joiden käsittely on esm. tieteille hankalaa. Ajattelen näin, sillä koen, että elämme alastulon aikaa, jolloin joudumme luopumaan monesta elintason mukaan tuomasta mielihyvästä verraten lyhyessä ajassa. Mitkä ovat ne henkiset ja asenteelliset eväät, joilla pystymme parhaiten vastaanottamaan niukempia aikoja ja silti säilyttää arvokuuttamme? Mitä kuuluu ensiapupakkauksen sisältöön? Resurssikysymyksen esille nostaminen tuntuu oleelliselta, koska resurssien jakaminen houkuttelee ihmisen raadollisinta puolta esille. Alasajon eväskoriin on hyvä laittaa tietotaidon lisäksi yksinkertaisia, muttei liian yksinkertaistavia ohjeita kanssakäymiselle. "Tee toisille niin kuin haluat hänen tekevän itsellesi" tuntuu aika hyvältä lähtökohdalta. Hyvän eväskorin sisällöstä voi jopa nauttia, vaikka hätä ei tulisikaan.

*Nöyrin terveisin,
Lasse*